

Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation vid Polismyndigheten (region Stockholm)

1. SAMMANFATTNING

Granskningen gäller frågan om omständigheterna i inhämtningsärendet vid en objektiv bedömning ger stöd åt slutsatsen att den brottsliga verksamheten innefattade människohandel. Av handlingarna i ärendet har det inte gått att utläsa vilka omständigheter som legat till grund för den bedömning som Polismyndigheten gjort. Nämnden betonar vikten av att omständigheter av betydelse för vilken brottslig verksamhet beslutet grundar sig på tydligt framgår av handlingarna i ärendet. Detta är särskilt viktigt i en situation där rättsläget är oklart.

2. BAKGRUND

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (nämnden) har granskat omständigheterna kring ett beslut om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation som fattades av Polismyndigheten (region Stockholm) den 25 september 2019. Beslutet fattades med tillämpning av lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen).

I beslutet anges att inhämtningen avser brottslig verksamhet innefattande människohandel.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen får, såvitt är av intresse här, göras endast om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år (2 § första punkten). Regleringen ställer inte något krav på att det ska finnas en misstanke om ett specifikt brott, men någon del av den brottsliga verksamheten måste innefatta ett brott som har ett straffminimum om fängelse i två år. Kravet på att åtgärden ska vara av särskild vikt innefattar enligt förarbetena både ett kvalitetskrav på de upplysningar som åtgärden kan ge och ett krav på behovet

av inhämtningen i det enskilda fallet. Bedömningen får inte bygga enbart på spekulationer eller allmänna antaganden utan måste grundas på faktiska omständigheter.¹

För brottet människohandel döms enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken den som med användande av ett otillbörligt medel (olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons utsatta belägenhet) vidtar en s.k. handelsåtgärd (rekrytering, transport, överföring, inhysning eller mottagande av någon) i syfte att utnyttja offret i, såvitt är av intresse i detta fall, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte. I de fall där det påstådda offret är under arton år krävs inte att något otillbörligt medel har använts. Straffet är fängelse i lägst två år och högst tio år eller om brottet är mindre grovt fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Begreppet annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte är delvis nytt. Med verksamhet avses enligt förarbetena någon form av åtgärd som offret ska utföra eller underkasta sig, medan nödläge avser situationer då offret är förhindrat att fritt bestämma över sina göranden och låtanden. I förarbetena framhålls att det gemensamma för situationer som innebär nödläge är att offret befinner sig i en verkligt svår situation som inte är helt tillfällig eller övergående. Som exempel nämns den situationen att någon – utan att det är fråga om tvångsarbete – tvingas arbeta under synnerligen svåra förhållanden till en mycket låg lön. Ett annat exempel är det fallet när en person förmås att tigga eller stjäla.²

Brottet människohandel har ofta gränsöverskridande inslag och innefattar i regel att människor rekryteras och transporteras inom ett land eller mellan länder i syfte att de senare ska utnyttjas på olika sätt.³ Såvitt nämnden känner till har svensk domstol ännu inte prövat åtal avseende människohandel i en situation då minderåriga rekryterats inom Sverige i syfte att utnyttjas för att delta i narkotikahandel.

4. UTREDNINGEN

Nämnden har tagit del av handlingarna i inhämtningsärendet. Av beslutsunderlaget framgår bl.a. att pojkar under arton år har rekryterats för att sälja och förvara narkotika och för att agera springpojkar – till en början frivilligt men sedan mot deras vilja. De personer som rekryterat de minderåriga bedriver omfattande narkotikahandel med bl.a. kokain och har tillgång till kiloposter.

¹ Prop. 2011/12:55 s. 121.

² Prop. 2009/10:152 s. 60 f.

³ Prop. 2009/10:152 s. 9.

Polismyndigheten har anmodats att redogöra bl.a. för vilka konkreta omständigheter som legat till grund för bedömningen att den brottsliga verksamheten innefattat människohandel. Polismyndigheten har ombetts att särskilt redogöra för hur omständigheterna i ärendet förhåller sig till rekvisitet att verksamheten innebär ett nödläge för den utsatte och på vilket sätt de underåriga varit förhindrade att fritt bestämma över sina göranden och låtanden samt på vilket sätt den nödsituation som anförts inte har varit att betrakta som tillfällig eller övergående.

Polismyndigheten har inledningsvis anfört i huvudsak följande. Polismyndigheten har en ambition att i utökad utsträckning arbeta mot inhemsk människohandel och att upptäcka, förebygga och förhindra att underåriga rekryteras in i kriminalitet. Företrädare för brottsbekämpande myndigheter har tillsammans gjort bedömningen att om en person som ännu inte fyllt arton år rekryteras i syfte att exploateras för kriminalitet är den situation som den underårige befinner sig att betrakta som ett nödläge i den mening som avses i straffstadgandet om människohandel. Vid en samlad bedömning utifrån bl.a. generell kunskap om narkotikaförsäljning så har den aktuella brottsliga verksamheten bedömts utgöra människohandel.

Efter att Polismyndigheten har anmodats att utveckla sitt svar ytterligare har man i huvudsak uppgett att underrättelseinformationen i ärendet gav vid handen att företrädare för ett kriminellt nätverk övervakade och styrde de underåriga samt att de underåriga bedömdes sakna möjlighet att påverka sin situation utan risk för repressalier.

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningen gäller frågan om omständigheterna i inhämtningsärendet vid en objektiv bedömning ger stöd åt slutsatsen att den brottsliga verksamheten innefattade människohandel. Som framgått saknas vägledande praxis när det gäller prövningen av människohandel i en situation som denna. Med hänsyn till det oklara rättsläget får Polismyndighetens bedömning att den brottsliga verksamheten innefattade människohandel godtas i detta sammanhang.

Inhämtningslagen uppställer dock krav på att den brottsliga verksamheten ska vara sådan att den innefattar brott med visst straffminimum. De faktiska omständigheterna kring ett inhämtningsgrundande brott måste av det skälet framgå tydligt av handlingarna i inhämtningsärendet. Som nämnden tidigare har uttalat är detta en förutsättning för att det vid en granskning i efterhand ska vara möjligt att kontrollera att det varit fråga om brottslig verksamhet av visst slag

och vilka omständigheter som därvid har beaktats.⁴ Enligt nämnden är det särskilt viktigt i en situation som denna där det är oklart om ett visst straffstadgande kan tolkas och tillämpas på sätt som Polismyndigheten gjort. I förevarande fall har Polismyndigheten först efter upprepade frågor från nämnden förtydligt hur omständigheterna i ärendet förhåller sig till rekvisitet att verksamheten innebär ett nödläge för den utsatte. Nämnden vill därför återigen betona vikten av att omständigheter av betydelse för vilken brottslig verksamhet beslutet grundar sig på går att utläsa av handlingarna i inhämtningsärendet.⁵

6. BESLUT

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Eva Flyborg och Christina Linderholm (enhälligt).

Föredragande: Linnea Svensson

Expedition till:

Polismyndigheten, Rättsavdelningen, enheten för rättslig styrning och stöd (dnr A531.403/2019)

⁴ Se t.ex. nämndens uttalande den 12 december 2018 ”Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation vid Tullverket” dnr 15-2018.

⁵ Se bl.a. nämndens uttalande den 17 oktober 2018 ”Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation vid Polismyndigheten (region Syd)” dnr 18-2018.